

МІСЦЕ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧАСТИНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

PLACE OF HYDROMETEOROLOGICAL ACTIVITY AS PART OF PROVIDING ENVIRONMENTAL SAFETY

Постригань В.С., к.ю.н.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Сучасні глобалізаційні виклики стали поштовхом тому, що світ давно вже став надзвичайно складним, суперечливим, нестійким, людство, яке проживає на Планеті постало перед проблемою виживання, адже за сучасних умов природа дедалі стає все більш штучною. Тим самим створюється підґрунтя для порушення екологічної рівноваги в природі, руйнації екосистеми. В намірі України стати повноправним членом Європейського Союзу відіграє не останню роль забезпечення належної екологічної реформи, що полягає у зміні управлінського підходу до екологічної політики, трансформації природоохоронних інститутів.

В статті автор досліджує питання зміни природних та кліматичних умов, впливу негативних факторів на навколишнє природне середовище. Проводить розмежування між поняттям «клімат» та «погода». Окреслює місце та роль гідрометеорологічної служби по забезпеченню екологічної безпеки України.

Автор наголошує, що сільське, водне, лісове господарство, енергетика, всі види транспорту, будівництво, комунальне господарство, агропромисловий комплекс, рекреаційна та туристична індустрії, установи природно-заповідного фонду, системи зв'язку та Збройні Сили України не можуть нормально функціонувати без своєчасної якісної гідрометеорологічної інформації.

Першочерговою функцією будь-якої держави є забезпечення її національної безпеки, що особливо актуалізується у світлі останніх подій в Україні.

На думку автора особливої ваги для ефективного забезпечення екологічної безпеки відіграють норми, а особливо приписи законодавчих та підзаконних нормативних актів, що регулюють заходи відносно поліпшення екологічної безпеки, а також формулюються важливі концептуальні підходи до їх регулювання, а тим самим окреслюється мета правового регулювання та основні завдання для такої реалізації. Складовою сучасної національної безпеки для України є й екологічна безпека з її негативними екологічними викликами.

Ключові слова: клімат, природа, екологічна безпека, гідрометеорологічна діяльність, національна безпека.

Modern globalization challenges became the impetus for the fact that the world has long since become extremely complex, contradictory, unstable, humanity living on the planet faced the problem of survival, because under modern conditions, nature is becoming more and more artificial. Thus, the foundation is created for the violation of the ecological balance in nature, the destruction of the ecosystem. In Ukraine's intention to become a full member of the European Union, ensuring proper environmental reform, which consists in changing the management approach to environmental policy and transforming environmental protection institutions, plays not the least role.

In the article, the author investigates the issue of changes in natural and climatic conditions and the impact of negative factors on the natural environment. Draws a distinction between the concept of «climate» and «weather». Outlines the place and role of the hydrometeorological service in ensuring environmental security of Ukraine.

The author emphasizes that agriculture, water, forestry, energy, all types of transport, construction, communal economy, agro-industrial complex, recreation and tourism industry, institutions of the nature reserve fund, communication systems and the Armed Forces cannot function normally without timely, high-quality hydrometeorological information.

The primary function of any state is to ensure its national security, which is especially relevant in light of recent events in Ukraine.

In the opinion of the author, norms, and especially prescriptions of legislative and sub-legislative normative acts, which regulate measures related to the improvement of environmental safety, are of particular importance for the effective provision of environmental safety, as well as formulating important conceptual approaches to their regulation, thereby outlining the purpose of legal regulation and the main tasks for such implementation. Environmental security with its negative challenges is a component of modern national security for Ukraine.

Key words: climate, nature, ecological safety, hydrometeorological activity, national security.

Постановка проблеми. Життя, здоров'я та діяльності людини безпосередньо залежить від навколишнього природного середовища. Наразі зміна клімату є однією з головних глобальних проблем екологічної безпеки, яка ставить під загрозу можливість сталого розвитку людства, а також збалансованого існування водних і наземних екосистем та їх біорізноманіття. Клімат як природний ресурс впливає на довкілля та може як сприяти його розвитку або навпаки може завдати збитків економічного, соціального та фізіологічного характеру.

Аналіз наукових досліджень. Питання екологічного безпеки свого часу досліджувати: О.Вишневська, Д. Ветвицький, Ю. Горбаченко, Т. Галушкіна, А. Жемба, В. Костицький, Л. Кузнецова, А. Омаров, К. Пасинчук, К. Серницька, Є. Тихомирова, О. Шевченко. В той же час відсутні праці, що містять правове обґрунтування діяльності гідрометеорологічної служби по забезпеченню екологічної безпеки.

Мета статті. За допомогою формально-юридичного методу та методу пізнання дослідити екологічну функцію гідрометеорологічної діяльності, як складової частини національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Наразі проблема зміну клімату перейшла в стан екологічної безпеки, тобто такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

У світі є загально визнаним, що метеорологічні, кліматичні, гідрологічні та інші пов'язані з ними природні умови навколишнього середовища впливають на соціально-економічний розвиток країн. В Україні, як в усіх цивілізованих країнах, пріоритетним національним інтересом є забезпечення екологічної безпеки в умовах потенціальних і реальних стихійних лих.

На думку вченої-економістки О. Вишневської дієва державна політика забезпечення екологічної безпеки є напрямом з упередження екологічних і техногенних загроз, у тому числі транскордонного характеру. З кожним роком усе більше акцентується увага на виснаженні природних ресурсів планети, погіршенні екології, порушенні природного балансу та збільшенні природних катаклізмів, все більше відчувається обмеження у природних ресурсах [1, с. 3].

В Стратегії національної безпеки України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недотор-

канність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України – головна ціль державної політики національної безпеки. Національна безпека України, в свою чергу це – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Складовою частиною національної безпеки є система моніторингу довкілля система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки [9].

Клімат стосується довготривалих погодних умов регіону. Його вимірюють з точки зору середньої кількості опадів, максимальної та мінімальної температур протягом усього сезону, сонячних годин, вологості, частот екстремальних погодних умов. Хоча погода і клімат – взаємопов'язані поняття, проте насправді вони різняться. Погоду визначають як стан атмосфери. У певний час та у певному місці, вона може змінюватися протягом деякого часу або дня. Під кліматом зазвичай розуміють статистику погодних умов протягом десятиліття та більше [12, с. 23].

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про гідрометеорологічну діяльність» гідрометеорологічна діяльність – діяльність національної гідрометеорологічної служби, інших юридичних осіб незалежно від форм власності та фізичних осіб, спрямована на здійснення спостережень за гідрометеорологічними умовами, геофізичними процесами в атмосфері, аналізу й узагальнення отриманих даних, активних впливів на гідрометеорологічні процеси, забезпечення гідрометеорологічною інформацією, прогнозами і попередженнями про небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища органів державної влади, органів місцевого самоврядування, населення, а також гідрометеорологічне обслуговування заінтересованих юридичних та фізичних осіб [7].

Діяльність гідрометслужби України бере свій початок з 1921 р., де Радою народних комісарів тогочасної Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) було прийнято Декрет «Про метеорологічну службу на Україні».

В Україні небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища щороку спричиняють економічні та населенню значні негативні наслідки. Весняні повені, дощові паводки, штормовий вітер, повноводдя річки Дніпро, засухи, ожеледі, сильні зливи з грозами, шторми в акваторії Азовського і Чорного морів – це звісно не є повний та достовірний перелік небезпечних і стихійних гідрометеорологічних явищ, від яких потерпають національна економіка і населення та які, на жаль, нерідко супроводжуються людськими жертвами. Важливе значення для сталого розвитку України має також інформація про забруднення атмосферного повітря, ґрунтів, поверхневих вод суші та моря базової мережі спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища.

Привертає увагу модельний закон про гідрометеорологічну діяльність спрямований на регулювання гідрометеорологічної діяльності з метою задоволення потреб органів державної влади, юридичних та фізичних осіб в отриманні інформації про стан навколишнього природного середовища та його забруднення. Його цілями є: встановлення загальноб'язкових законодавчих вимог, що висуваються до гідрометеорологічної діяльності; узгодження національних норм законодавства з міжнародними правовими принципами та нормами в галузі гідрометеорологічної діяльності; створення умов для формування ринкових відносин у галузі виробництва, збору, обробки, аналізу, збирання та використання (надання, реалізації) інформації про стан навколишнього природного середовища

та його забруднення; правове забезпечення узгодженого та ефективного функціонування національної гідрометеорологічної системи у міжнародній гідрометеорологічній мережі [5].

Для того, щоб координувати, надати одноманітності і поліпшити метеорологічну діяльність в усьому світі і сприяти ефективному обміну метеорологічною інформацією між державами була схвалена Конвенція Всесвітньої Метеорологічної Організації, на її підставі була створена Всесвітня Метеорологічна Організація. Цілі організації такі: а) полегшити всесвітнє співробітництво з метою створення мережі станцій, які провадять метеорологічні або інші геофізичні спостереження, що відносяться до метеорології, і сприяти створенню і підтримці метеорологічних центрів, на обов'язку яких лежить організація метеорологічних служб; б) сприяти створенню і підтримці системи швидкого обміну метеорологічною інформацією; в) сприяти створенню єдиних норм метеорологічних спостережень і забезпечити одноманітне видання спостережень та статистичних даних; г) сприяти застосуванню метеорології в авіації, мореплавстві, сільському господарстві та інших галузях людської діяльності; ґ) сприяти дослідженням у метеорології і навчанню метеорологів, а також сприяти координації цих питань в міжнародному аспекті [3].

Важливим інструментом реалізації національної екологічної політики є розвиток партнерства між секторами та залучення до планування і реалізації політики усіх зацікавлених сторін. Саме тому в березні 2018 року було прийнято Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» за яким стратегічна екологічна оцінка поширюється на документи державного планування, що стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності, щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі, крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування, що поширюються на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності, щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі, крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду [10].

Своєю чергою Кодекс Цивільного захисту України регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Виклики екологічної безпеки негативно впливають не лише на кліматичні та природні умов, а й стосуються

територіальної цілісності держави чи певного регіону, адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів, також об'єктів нафтогазопромисловості, промвузлів, енергетики, хімії, гірництва зв'язку. Гарантування екологічної безпеки є надзвичайно актуальними, оскільки є складовою загальної системи глобальної безпеки, визначає можливості щодо збереження сфери існування людства.

В частині 1 статті 3 Закону України «Про національну безпеку» окреслено, що Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов

для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [8].

Висновок. Перш ніж впроваджувати політику екологічної безпеки в державі повинно бути окреслено пріоритети та стратегічні цілі, а також має бути окреслена практична реалізація заходів з метою зниження антропогенного навантаження на екосистеми нашої території. Екологічна безпека та екологічні загрози з негативними викликами потребують координації зусиль з боку уповноважених на те органів держави та громадських організацій у сфері захисту та охорони навколишнього природного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишнеvsька О. Пріоритетні підходи розвитку глобального світу – екологічна безпека. «*Modern Economics*». Електронне наукове фахове видання з економічних наук. 2020. № 20. С. 41–46.
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Конвенція Всесвітньої Метеорологічної Організації: Міжнародний документ, 1959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_163.
4. Кузнецова Л.В., Горбаченко Ю.М., Пасинчук К.М. Водно-екологічна безпека як складовий елемент національної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 225–228.
5. Модельний закон про гідрометеорологічну діяльність: Міжнародний документ від 08.06.1997. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/18258_1__182646.
6. Про навколишнє природне середовище: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
7. Про гідрометеорологічну діяльність: Закон України від 18 лютого 1999 року № 443-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-14>.
8. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
9. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.
10. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>.
11. СТРАТЕГІЯ розвитку гідрометеорологічної діяльності в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 листопада 2021 р. № 1501-р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/501944__683810
12. Тихомирова Є. Зміна клімату як складова міжнародних програм безпеки. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2018. Випуск 44. С. 22–31.